

Herdenking 134-jaar Javaans-Surinaamse geschiedenis

Verslag

Op 31 augustus 2024 werd de aankomst van de eerste Javaanse contractarbeiders in Suriname, 134 jaar geleden, herdacht. De herdenking werd georganiseerd door de Stichting Herdenking Javaanse Immigratie (STICHJI) in samenwerking met de Stichting Javanen in Diaspora Nederland (JID-NL), en vond plaats in Podium B van de Centrale Bibliotheek in Den Haag. Het thema van dit jaar, 'Herdenken en Vooruitkijken,' bood een moment van reflectie en verbinding, waarin stilgestaan werd bij het gedeelde verleden van contractarbeid en de weg naar een toekomst waarin de Javaans-Surinaamse identiteit versterkt wordt en de gedeelde geschiedenis erkend wordt door de Nederlandse samenleving.

Programma

134 Jaar Javaans-Surinaamse geschiedenis
Podium B, Centrale Bibliotheek Den Haag
31 augustus 2024

PROGRAMMA

13.30 uur	Verwelkoming, Magally Mingoen
13.35 - 13.45 u.	Opening en herdenkingsmoment, Hariëtte Mingoen, voorzitter STICHJI
13.45 - 13.55 u.	Muzikale intermezzo, Clarence Jahman
14.00 - 14.10 u.	Presentatie ter inleiding van interactief gesprek, Christa Wongsodikromo
14.15 - 15.15 u.	Interactief gesprek met publiek o.l.v. moderator Magally Mingoen
15.20 - 15.30 u.	Spoken word, Jonathan Tjien Foooh met gamelan begeleiding Orlando Kromopawiro
15.30 - 15.40 u.	Conclusies, Ramon Iroedjo
15.40 - 15.45 u.	Dankwoord, Johan Raksowidjojo
15.50 - 16.40 u.	Napraten/Ontmoeting
16.45 - 17.00 u.	Zaal verlaten

Opening en herdenkingsmoment

Tijdens de openingsceremonie nam Hariëtte Mingoen, voorzitter van STICHJI tevens bestuurslid van JID-NL, de aanwezigen mee in een moment van herdenking. Een kaars werd symbolisch aangestoken bij een glas water met witte bloemen, als eerbetoon aan de pijnlijke geschiedenis van de Javaanse contractarbeiders. In navolging van het thema, benadrukte ze in haar openingswoorden het belang van zowel herdenken als vieren, een keuze die STICHJI sinds haar oprichting in 2000 bewust maakt. "Onze voorouders hebben, ondanks de ontberingen, met veerkracht, moed en doorzettingsvermogen de basis gelegd voor ons bestaan. Onze geschiedenis gaat niet alleen over leed, maar ook over groei, ambities en vooruitgang."

Er is hard gewerkt om het belang van de herdenking, ook door gezagsdragers, breder gedragen te krijgen. Een belangrijk moment kwam in 2023, toen vertegenwoordigers van de Chinese, Hindostaanse en Javaanse gemeenschap als dragers van de geschiedenis van contractarbeid in

Suriname, waaronder Hariëtte Mingoën, zich verenigden in het Collectief Contractarbeid. Met succes werd aandacht gevraagd voor de geschiedenis van contractarbeid, wat resulteerde in de aanwezigheid van minister Robbert Dijkgraaf (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) tijdens de herdenking. Zijn aanwezigheid markeerde een belangrijke stap in de erkenning van dit gedeelde verleden.

In samenwerking met het ministerie vond op 29 mei 2024 de conferentie ‘Contractarbeid uit de Schaduw’ plaats. De resultaten van deze conferentie worden momenteel uitgewerkt tot actiepunten voor de toekomst. Voorzitter Mingoën benadrukt het belang om in gesprek te blijven met de gemeenschap, vooral met de jongere generatie die in Nederland is geboren en weinig connectie voelt met Suriname of Indonesië. Hoe ervaren zij deze herdenkingen? Wat hebben zij nodig om hun identiteit en bewustzijn te versterken?

Muzikale intermezzo, Clarence Jahman

De herdenking werd muzikaal omlijst door saxofonist Clarence Jahman. Met zijn vertolking van onder andere ‘Layang Kangen’ van Didi Kempot bracht hij de thema’s verlies en verlangen – die zo nauw verbonden zijn met de geschiedenis van contractarbeid – muzikaal tot leven.

Presentatie Christa Wongsodikromo

Om structuur aan het gesprek te geven, gaf Christa Wongsodikromo, bestuurslid JID-NL, vanuit haar betrokkenheid bij het Javaans projectteam van de eerder genoemde conferentie, een overzicht van de belangrijkste thema’s die naar voren kwamen. De toekomstagenda zal waarschijnlijk focussen op gestructureerd onderzoek, versterking van identiteit en bewustzijn, en leiderschapontwikkeling binnen de drie gemeenschappen. Onderzoeksprioriteiten van de Javaanse gemeenschap zijn onder meer de overeenkomsten en verschillen tussen contractarbeid in Indonesië en Suriname, de omstandigheden waarin Javaanse voorouders naar Suriname werden verplaatst, de positie en beeldvorming van de Javaanse vrouw, de doorwerking van het koloniale verleden en intergenerationeel trauma en de rol van verzetshelden op de plantages.

Naast onderzoek is er ook een duidelijke behoefte aan meer interactieve bijeenkomsten om het zelfbewustzijn en de collectieve identiteit te vergroten. Een concrete mogelijkheid is een open forum dat op 27 oktober 2024 in samenwerking met de Nationale Coördinator Discriminatie en Racisme zal worden gehouden. Dit biedt een veilige ruimte om ervaringen over discriminatie en racisme te delen.

Verder kwam de wens naar voren voor faciliteiten die de zichtbaarheid en toegankelijkheid van de Javaans-Surinaamse geschiedenis kunnen vergroten. Er wordt gedacht aan een digitaal archief en een nationaal monument als centrale plek voor herdenkingen. Beide zouden een belangrijke bijdrage leveren aan de erkenning en zichtbaarheid van de gemeenschap en de duurzame borging van de rijke geschiedenis en erfgoed.

Interactief gesprek met publiek

Na deze presentatie nam Magally Mingoën (secretaris STICHJI), de leiding over een interactief gesprek met het publiek. Zij werd bijgestaan door Christa. De centrale vraag hierbij was: hoe kunnen we een herdenking vormgeven die iedereen omarmt en waarin elke stem wordt gehoord?

Met behulp van de Mentimeter werd het publiek uitgenodigd om te reageren. De antwoorden die met de Mentimeter worden gegeven zijn anoniem, wat de drempel verlaagde om vrijuit te spreken. Daarnaast werd de mogelijkheid geboden om plenair te reageren en antwoorden verder toe te lichten, iets waar veel deelnemers goed gebruik van maakten.

De volgende onderwerpen kwamen aan bod:

1. Onderzoek en Bewustwording

De eerste vraag was of onderzoeksresultaten tijdens herdenkingen gedeeld moeten worden. Van de 51 deelnemers die reageerden, waren maar liefst 49 het hiermee eens. Bij de vraag waar de nadruk op moest liggen tijdens de herdenking, werden vier keuzemogelijkheden gegeven: recente onderzoeksbevindingen, kennis en inzicht over de Javaanse gemeenschap, stands met literatuur en workshops (zoals stamboomonderzoek of lezingen), en uitleg over culturele tradities. Deze opties werden gelijk gewaardeerd. In een open vraag gaven deelnemers aan behoefte te hebben aan meer informatie over onderwerpen die in Christa's presentatie zijn genoemd. Dit bevestigt de behoefte, evenals aan overdracht van kennis over culturele tradities en taal, informatie over het wel en wee van Javanen in Nederland, stamboomonderzoek en initiatieven voor versterking van identiteit en bewustwording.

2. Empowerment

Wat heeft de Javaans-Surinaamse gemeenschap nodig om zich sterker te voelen tijdens herdenkingen? Het publiek benadrukte het belang van saamhorigheid en onderlinge acceptatie. Ervaringen delen, luisteren zonder oordeel, samen leren en collectief helen, werden als essentieel genoemd. Daarnaast werd de wens geuit voor een centrale ontmoetingsplek, niet alleen tijdens de herdenking, om zowel nationaal als internationaal met elkaar te verbinden.

3. Culturele en Artistieke Invulling

Op de zin 'Ik waardeer culturele en artistieke invullingen tijdens de herdenkingen', gaven 34 van de 35 personen die reageerden aan het hiermee eens te zijn.

Bij de vraag "Wat zou je nog meer willen zien?" kwamen de volgende specifieke wensen naar voren:

- Betekenisvolle voordrachten: inhoudelijke en diepgaande voordrachten werd meerdere keren benoemd.
- Platform voor jongeren: meer ruimte voor jonge kunstenaars, artiesten en performers, met eigentijdse bijdragen zoals storytelling, muziek en kunst.
- Aandacht voor Javaanse podiumkunsten: Samen met de ouderen traditionele Javaanse podiumkunsten, zoals dans (bijv. ludruk en wayang), gamelan, keroncong en gagar mayang, een belangrijke plaats moeten krijgen tijdens de herdenking.
- De Javaanse taal: bezigen in de uitingen om het levend te houden
- Vrouwelijk leiderschap: de wens om de rol van vrouwen binnen de Javaanse gemeenschap meer te belichten.

- Fotografie en tentoonstellingen: expositie over de Javaanse cultuur werd gesuggereerd, bijvoorbeeld met fotografie die het leven van de Javaanse gemeenschap in beeld brengt.

Bij de vraag 'Dit waardeer ik aan de huidige invulling' wordt uit de reacties opgemaakt dat een goede mix van samenzijn, interactie, verbinden, voordrachten (diversiteit aan culturele uitingen, artistieke, meer eigentijdse invulling), de kennisdeling ('meer te weten gekomen; ik leer wat er is') wordt gewaardeerd.

Bij de vraag "Welke rituele invulling zou je graag zien?" kwamen de volgende suggesties naar voren:

- Verbindende rituele opening en afsluiting: een ritueel dat het gemeenschapsgevoel versterkt, zoals een gezamenlijke dank aan de voorouders
- Slametan met uitleg: slametan (een traditioneel Javaans ritueel van dankzegging) met uitleg over de betekenis.
- Gebed door een geestelijke: een gebed te laten leiden door een kaum (Javaanse geestelijk leider), eventueel aangevuld met een lofzang (kidung), waarbij samen een Javaans lied wordt gezongen om de taal te leren.
- Javaanse muziek: Zowel traditionele als moderne Javaanse muziek werd genoemd als achtergrond bij de herdenking.
- Voorbeeldritueel van mw. Mingoen: Het ritueel dat Hariëtte Mingoen eerder leidde bij de opening van de herdenking werd als een goed voorbeeld genoemd van een passende rituele invulling.

Deze opmerkingen onderstrepen de behoefte aan verbinding tussen jong en oud bij zowel eigentijdse als traditionele elementen, waarbij ruimte is voor diverse expressievormen.

Bij de vraag 'Dit zie ik liever niet', kwamen de volgende reacties.

- Expliciete religieuze en politieke uitingen: Veel deelnemers gaven aan dat religieuze en politieke statements moeten worden vermeden om de neutraliteit en inclusiviteit te waarborgen. Dit geldt ook voor artistieke bijdragen die een politieke of religieuze lading kunnen hebben.
- Discussies die niet relevant zijn: uitingen die de essentie van de herdenking afleiden van de Javaanse geschiedenis en cultuur, zoals onbelangrijke discussies of niet gerelateerde thema's.
- Onenigheid en onbegrip: bijdragen die verdeeldheid of onbegrip zaaien binnen de gemeenschap. De focus moet liggen op verbinding en wederzijds respect.
- Bagatelliseren van gevoelens: uitingen die de gevoelens of ervaringen van anderen kleineren of negeren.
- Lege stoelen en te weinig Javaanse deelnemers: de betrokkenheid van de Javaanse gemeenschap is cruciaal.
- Negatieve meningen en rinkelende telefoons: Ongepaste onderbrekingen, zoals rinkelende telefoons of negatieve opmerkingen die afbreuk doen aan de plechtigheid van de herdenking.

Dit onderstreept de behoefte aan een veilige, inclusieve omgeving. Het moet een moment zijn waar men zich verbonden en geaccepteerd voelt. Tevens laat het zien dat er behoefte is aan meer deelname, meer aanwezigheid van Javanen tijdens de herdenking.

4. Locatie

De meningen over de locatie Podium B, Bibliotheek Den Haag waren verdeeld. Sommigen vonden het mooi, goed, uitstekend, perfect, prima, goed bereikbaar, terwijl anderen het te klein, donker en qua ligging te ver vonden. Naar aanleiding van deze reacties maakten enkele deelnemers de kanttekening dat de zaal niet gevuld is, dus hoezo is het te klein? Als mogelijk geschiktere locaties, geografisch gezien, werden genoemd: Midden-Nederland, Utrecht.

Bij de vraag 'De herdenking moet hier plaatsvinden', volgden diverse specifieke suggesties. De deelnemers gaven aan dat de locatie niet alleen praktisch moet zijn, maar ook een symbolische waarde en een gevoel van warmte en toegankelijkheid moet uitstralen. Hieronder de belangrijkste suggesties:

- Centraal in Nederland: een locatie in het midden van het land, zodat het voor een breed publiek goed bereikbaar is. Utrecht werd hierbij genoemd als een geschikte stad.
- Randstad: de Randstad werd als een goede regio gezien, waarbij steden als Den Haag (is Hofstad) en Amsterdam specifiek werden genoemd.
- 's-Hertogenbosch: Deze stad werd genoemd vanwege de historische banden met de Javaanse gemeenschap. Veel Javanen hebben zich hier in het verleden gevestigd, waardoor het een symbolische betekenis heeft.
- Koninklijke Lloyd Amsterdam: locatie waar Javanen destijds arriveerden voordat ze naar Suriname vertrokken.
- Kwaku Festival: zou een platform kunnen zijn om meer bekendheid te geven aan de Javaans-Surinaamse herdenking.
- Het Suriname Museum (in oprichting)
- Bij het water: een locatie bij het water passend zou zijn, als verwijzing naar de scheepvaart en migratiegeschiedenis van de Javaanse gemeenschap.
- Een eigen gebouw voor de Javaanse gemeenschap: De wens om een eigen, vaste locatie of gebouw te hebben dat specifiek verbonden is aan de Javaanse gemeenschap. Dit zou een plek kunnen worden voor herdenkingen, ontmoetingen en culturele evenementen.
- Bij een op te richten monument voor de (Javaanse) contractarbeid
- Locaties met goede faciliteiten: Een locatie met goede parkeermogelijkheden en bereikbaarheid met openbaar vervoer werd als praktisch en wenselijk gezien. Ook een plek met voldoende eetgelegenheden in de buurt werd genoemd.

Deze specifieke suggesties benadrukken het belang van een locatie die zowel praktisch is als een diepe, symbolische waarde heeft voor de Javaans-Surinaamse gemeenschap. De ideale plek zou niet alleen goed bereikbaar moeten zijn, maar ook een ruimte bieden waarin men zich thuis en verbonden voelt.

5. Herdenking 135 jaar Javaans-Surinaamse Geschiedenis

Deelnemers konden kiezen tussen één gezamenlijke herdenkingsactiviteit of meerdere activiteiten met centrale coördinatie. Van de 33 stemmers koos de meerderheid (20) voor één gezamenlijke activiteit.

6. Mijn Bijdrage

Tenslotte werd gepeild wie zich actief zou willen inzetten voor toekomstige herdenkingen. 15 personen gaven aan al betrokken te zijn bij een groep of organisatie, terwijl 16 graag hun bijdrage zouden willen leveren, 3 gaven aan de capaciteit niet te hebben.

Spoken word van Jonathan Tjien Fooh

Na de interactieve sessie volgde een indrukwekkende spoken word performance ‘Tanah Sabrang’ van Jonathan Tjien Fooh, waarmee hij de complexe gevoelens van ontworteling en identiteit bij veel Javanen verwoordde. Hij werd door Orlando Kromopawiro, voorzitter Vereniging Eigenzinnige Klanken, begeleid met gamelanklanken.

Conclusies

Notulist Ramon Iroedjo vatte vervolgens de belangrijkste conclusies samen, waarbij collectieve heling bij hem het meest resoneert.

Dankwoord

De bijeenkomst werd afgesloten door Johan Raksowidjojo, voorzitter van JID-NL, die zijn dank uitsprak voor het waardevolle gesprek en de bijdrage van alle aanwezigen. Hariëtte Mingoen, voorzitter STICHJI, voegde hieraan toe dat er een verslag zal worden opgesteld en riep degenen die zich willen inzetten op, om contactgegevens met haar uit te wisselen.

Napraten en ontmoeting

Onder een hapje en een drankje werd nagepraat en contacten met elkaar gelegd.

Hariëtte Mingoen, 17 september 2024